

Förlängt arbetsliv en förutsättning för hållbara pensioner

På senare tid har pensionsdebatten tagit ny fart. Det nya pensionssystemet som fasats in under de senaste decennierna har fördelen att vara finansiellt stabilt, genom att en persons pensionsförmögenhet fördelas över den förväntade återstående livslängden och en automatisk balansering slår till när skulderna i systemet överstiger tillgångarna. Det innebär dock inte att systemet är politiskt stabilt. När pensionsnivåerna blir låga ökar kraven på finansiering direkt från statsbudgeten. Förra året kom också det första avsteget från de grundläggande principerna i pensionsöverenskommelsen – livsinkomstprincipen och att pensionerna finansieras via avgifter – när riksdagen beslutade att införa ett inkomstpensionstillägg.¹

Att finansiera pensioner från statsbudgeten genom omfördelning mellan generationer är en riskabel väg framåt. Ett alternativ vore att öka sparandet under de yrkesverksamma åren, men de samlade pensionsavgifterna uppgår redan till mer än en fjärdedel av lönesumman.² En avgiftsökning tar lång tid att få genomslag på pensionsnivåerna och kan leda till sänkta löner. Dessutom begränsas individers möjligheter att förfoga över sina tillgångar och göra långsiktiga konsumtionsval.

En annan väg är att förlänga arbetslivet. Slutbetänkandet från Delegationen för senior arbetskraft *Äldre har aldrig varit yngre – allt fler kan och vill arbeta längre* (SOU 2020:69) visar att förutsättningarna för ett längre arbetsliv är goda. Äldre lever allt längre och de fysiska och kognitiva förmågorna har förbättrats över generationer. Medellivslängden har ökat med fem år för kvinnor och åtta år för män för dem födda 1955 jämfört med dem födda 1935. Den ökade medellivslängden innebär också fler friska år. Bara mellan 2010 och 2018 har antalet friska levnadsår ökat med fyra år. Dessutom har utbildningsnivån ökat och arbetsmiljön förbättrats och många äldre uppger själva att de både vill och kan arbeta högre upp i åldrarna.

Men det finns utmaningar. Även om arbetskraftsdeltagandet har ökat bland de äldre har utvecklingen drivits av dem under 65 år för vilka möjligheten till utträde genom sjukersättningen kraftigt begränsats. Arbetskraftsdeltagandet över 65 år har visserligen ökat, men ligger fortfarande på en låg nivå, runt 20 procent i åldersgruppen 65–69 år. Av dessa arbetar två av tre deltid och mer än en av tre som egenföretagare. Delegationen pekar på viktiga kvarvarande hinder för ett förlängt arbetsliv, såsom

¹ Se också Kruse och Ståhlberg (2021) i detta nummer.

² Se Ole Settergrens presentation på Nationalekonomiska Föreningens möte om Framtidens pensionssystem: <https://www.nationalekonomi.se/kalender/framtidens-pensionssystem>.

en omfattande *ålderism*, i form av negativa attityder till äldre på arbetsplatser, i samhället och bland enskilda, starka normer kring pensionering och *nudges* till pensionering vid 65 års ålder när åldersgränsen hänger kvar i bl a trygghetssystem och tjänstepensionsavtal.

Men det är inte bara utträdesåldern från arbetslivet som spelar roll för pensionsnivåerna utan också uttagsåldern för allmän pension. Medan en högre utträdesålder ökar pensionsförmögenheten ökar en högre uttagsålder den månatliga pensionen genom att pensionsförmögenheten fördelas på färre utbetalningsår när det s k *delningstalet*, som bestäms av det förväntade antalet återstående levnadsår vid pensionstidpunkten och en förskottsränta, blir lägre. För även om utträdesåldern ökat de senaste decennierna sjönk den genomsnittliga uttagsåldern för allmän pension med 0,4 år mellan 2004 och 2019 (Pensionsmyndigheten 2021). Det innebär att pensionerna ska räcka till allt fler år som pensionär.

För att höja pensionsnivåerna räcker det inte att arbetslivet förlängs, också uttagsåldern behöver öka. Pensionsgruppen har enats om att ett antal åldersgränser i pensionssystemet och angränsande trygghetssystem ska justeras och att en s k *riktålder* för pension, kopplad till medellivslängden, på sikt ska styra de pensionsrelaterade åldersgränserna. Regeringen har fastställt riktåldern till 67 år för 2026 och 2027. Den lägsta åldern för uttag av allmän pension kommer att infalla tre år före den aktuella riktåldern. I januari 2020 ökade den lägsta åldern för uttag av allmän pension från 61 till 62 år och den s k LAS-åldern höjdes från 67 till 68 år, vilket också följdes av en ökning av den genomsnittliga uttagsåldern med ett halvår (Pensionsmyndigheten 2021).

Införandet av en riktålder kan förhoppningsvis luckra upp den starka normen om att ta ut pension vid 65 som råder på den svenska arbetsmarknaden. Samtidigt borde uttagsåldern ha ökat för länge sedan och risken finns att pensionärer blir fortsatt besvikna över pensionsnivåerna även när de anpassat sig till den nya normen. När allt fler system knyts till denna riktålder, t ex det nya inkomstpensionstillägget, riskerar det också att motverka den spridning i pensionsålder som vore rimlig sett till spridningen i arbetsförmåga och arbetsuppgifter bland de äldre.

Förändringarna av åldersgränserna i pensionssystemet behöver kombineras med ett aktivt politiskt arbete för att främja ett längre arbetsliv, med utgångspunkt i Delegationen för senior arbeidskrafts bedömningar och förslag. Det centrala är att motverka ålderism och åldersdiskriminering på svenska arbetsplatser och i samhället i stort och att främja omställning och ett hållbart arbetsliv för alla. Ett längre och mer hållbart arbetsliv är en förutsättning för långsiktigt hållbara pensioner.

Lisa Laun

Kruse, A och A-C Ståhlberg (2021), "Framtidens pensionssystem", *Ekonomisk Debatt*, årg 49, nr 5, s 70-71.

Pensionsmyndigheten (2021), "Pensionsåldrar och arbetslivets längd - svar på regleringsbrevsuppdrag 2021", VER 2021-194, Pensionsmyndigheten, Stockholm,

<https://www.pensionsmyndigheten.se/statistik/publikationer/pensionsaldrar-arbetslivets-langd-2020/pensionsaldrar-arbetslivets-langd.pdf>.

SOU 2020:69, *Äldre har aldrig varit yngre - allt fler kan och vill arbeta längre*, Delegationen för senior arbetskraft.

REFERENSER